

MINKÄ TAKIA PELLAVA ON PELLAVA

L*inum usitatissimum* -kasvin nimitys on itämerensuomen itä- ja pohjoisalueella *pellava*-kantainen: suomen murteissa *pellav(a)* gen. *pellavan* (tav.), *pellavas* gen. *pellava/an* ~ *-ksen* (itämurt.), *pellaves* gen. *pellave/en* ~ *-ksen* (SavE, Savitaipale, Ruokolahti), *pellova* gen. *pellovan* (paik. lounaismurt., SatE, PohE), *pellovain(en)* (PohE, Kym, Sysmä), *pellovas* gen. *pellovaan* (PohE, kaakkoismurt.), *pellain(en)* (HämK), *pellavain(en)* (PohE, hämäläismurt. eteläosa, paik. kaakkoismurt.), *pellavaittiin* gen. *pellavaittisen* (Kymi), *pelva(a)s* gen. *pelva(h)an* (Ilomantsi, Tyrö); inkeroisessa ja vatjassa *pellavaz*, *pellovaz*; karjalassa *pellava(š)*, *pelva|š*, *-s*, *-z*; vepsässä *pöuvaz* gen. *pöuhan* (äänisvepsä), *piuvaz*, *pi_uaz* gen. *piuhan* (keskivepsä), *pöövaz* gen. *pööhän* (etelävepsä).¹ Sana tarkoittaa sekä raakaa kuitua että käsiteltyä pellavaa, suomessa myös pellavakangasta.

Vain muutamissa eteläisen Varsinais-Suomen ja Länsi-Uudenmaan pitäjissä *pellavan*

¹ Lähteenä on käytetty itämerensuomalaista kielikartastoa *Atlas Linguarum Fennicarumia* (ALFE) varten kerättyä kielenainesta. Levikkikarttaan on lisätty KKS:n ja VKS:n tiedot.

asemesta esiintyy sana *liina* (ks. karttaa Oja 2002: 82). Tämä viittaa siihen, että pellavanviljely on voinut saada alkunsa juuri tällä alueella ja että sekä sana että taito on voitu omaksua germaaneilta. Arkeologisten löytöjen perusteella näyttää todennäköiseltä, että Suomen rannikolla on ollut vähäistä germaanasutusta 1. vuosituhannella eKr. (Moora 1956: 75–87). Luultavasti viljely ei heti levinnyt muualle, koska sana *liina* ei merkitse pellavakasvia muissa murteissa kuin edellä mainituissa osissa varsinaissuomalaisia murteita ja Vermlannin suomessa, jossa se esiintyy *pellava*-sanan rinnalla ja on todennäköisesti ruotsalaislaina.

Ilmeisesti *pellava* kuului itämerensuomen pohjoisten alueiden sanastoon jo esihistoriallisena aikana, koska eteläisillä alueilla (viro, liivi, vatja) pellavaa ilmaiseva balttilaislaina *lina* ei esiinny pohjoisemmissa kielissä. *pellava*-sanaa on arveltu alkuperältään itämerensuomalaiseksi ja oletettu, että jokin kuitukasvi olisi ollut alueella tunnettu jo ennen balttilaisia kontakteja (Ariste 1955: 200).

Kansatieteilijät ovat sitä mieltä, että noin 3. vuosituhannelta eKr. alkaen ruvettiin itämerensuomalaisella alueella valmistamaan kangasta villa- ja nokkoslangasta; siihen asti olisi käytetty ainoastaan nahkapukuja (Kurrik 1938: XVI). Etäsukukansoillamme, obinugrilaisilla ja mordvalaisilla, on nokkoskuitu ollut tärkeä langan raaka-aine vielä 1800-luvullakin² (Manninen 1929: 149, 306). Suomen *pellava*-sanan vastineina on mainittu obinugrilaisia sanoja: vogulin *polnā, panlā, ponlā, ponal* 'hamppu' ja ostjakin *polən, putən* 'hamppu; nokkonen' sekä mordvan *palaks* 'nokkonen' (SKES, SSA). Äänteellisistä syistä mordvan sanaa on kuitenkin pidetty epäsojivana ja obinugrilaisetkin on katsottu epävarmoiksi vastineiksi (Ravila 1935: 44; E. Itkonen 1956: 74; SSA 2: 333).

Ikivanhaa suomalais-ugrilaista turkin nimitystä, joka esiintyisi kaikissa itämerensuomalaisissa kielissä, ei näytä olevan. Yleisitämerensuomalaisista sanaa *nahk(a)* (liivin *n.ʒ'ge*) on arveltu germaaniseksi lainaksi (SSA 2: 202). Esihistoriasta tiedämme, että jo 7. vuosituhannella eKr. on nykyisellä itämerensuomalaisella alueella asustanut metsästäviä ja kalastavia heimoja, jotka ovat myöhemmin sulautuneet suomalais-ugrilaisiin. Talja oli näille elintärkeä materiaali: siitä valmistettiin puvut, jalkineet, hihnat ym., sillä katettiin asuinteltat ja sitä vaihdettiin ja myytiin, jotta muiden tavaroiden hankkiminen oli mahdollista. Taljalla on toisin sanoen pitänyt olla yksi tai useampia nimityksiä. Emme tiedä, mitä kieltä esiasukkaat ovat puhuneet, mutta on oletettu, että heidän kielimuotonsa olisi ollut jotakin kantaindoeurooppalaista kieltä (esim. Ariste 1971). Toisaalta kantaindoeurooppaa³ puhuvaa väestöä on tullut Itä-Baltiaan ja Lounais-Suomeen vuosina noin 3200–3100 eKr. (Carpelan ja Parpola 2001 : 67). Ei siis ole mahdotonta, että Itämeren alueen entisasukkaiden käyttämä vuodan tai nahkan nimitys, samakantainen kuin latinan *pellis* 'nahka, turkki', olisi tullut substraattina itämerensuomeen.

² Syksyllä poimitut kasvit on ensin kuivatettu, sitten varret kasteltu ja kuori erotettu. Tämän jälkeen kuituja on käsitelty samalla tavalla kuin pellavaa (Manninen 1929: 305–306).

³ Virolaisissa teksteissä Paul Ariste on varhaisesta kantaindoeuroopasta käyttänyt termiä *protoeuroopa*. Hänen oletuksensa mukaan tätä kieltä puhuvaa väestöä on asunut nykyisellä itämerensuomalaisella alueella ennen suomalais-ugrilaisia. Siihen viittaavat monet sanastolliset ja muoto-opilliset yhtäläisyydet itämerensuomen ja iranin välillä. Myöhemmin, 4. vuosituhannella eKr. tulleiden indoeurooppalaisten siirtolaisten kieltä Ariste on kutsunut *protoindoeuroopaksi* ja luokitellut kielen indoeurooppalaisen satem-ryhmän murteeksi.

Saksankielisen artikkelin (Ariste 1971) lisäksi Ariste on kirjoittanut oletuksiaan aiheesta viroksi, englanniksi, unkariksi, venäjäksi. Yleiskatsaus ja luettelo hänen 1960–1970-luvuilla ilmestyneistä aiheesta koskevista artikkeleistaan on teoksessa Ariste 1981 s. 5–25.

Latinan sana on kehittynyt muodosta *pelnis ja sen etymologisina vastineina on esitetty kreikasta $\text{ἔλας} = \text{mon. akk. } \text{ἔλας} \rightarrow \text{ἔλας}$ 'iho, nahka', ἔλας 'jalkapohja; antura' ym. (Walde 1910: 570–571). Muissa indoeurooppalaisissa kielissä käsitteitä 'turkki', 'nahka', 'iho' ilmaisevat (tai ovat ilmaisseet) esimerkiksi gootin *fill*, muinaisislannin *fjall*, muinaisyläsaksan *fel*, englannin *fell*, saksan *Fell*; latinan *pellis* > italian *pelle*, ranskan *peau*, espanjan *piel*, romanian *piele*, muinaisyläsaksan *pellis*, keskiyläsaksan *belliz*, keskiälasaksan *pels* (> tanskan ja ruotsin *pels*, *päls*) (Walde 1910: 570–571; Buck 1949: 200, 406).

Semanttiselta kannalta tarkasteltuna eri kielissä tavataan monia tähän sanaan liittyviä alakäsitteitä, esimerkiksi latinan *pellis* tarkoittaa: 1) eläimen nahka, vuota, talja 2) kuv. verho, peite 3) vuodista tehtyjä esineitä (LSS: 539–540). Indoeurooppalaisten sanojen juureksi on arveltu kantaa **pel-* 'kattaa, peittää, kääriä (vaatteeseen)', joka esiintyy esimerkiksi gootin verbissä *filhan* 'peittää, haudata' ja muinaisnorjan sanassa *fela* 'peittää, kattaa' (Buck 1949: 200, 292; Pokorny 1959: 803). Suomen verbin *pelastaa* käsitetään olevan samaa alkuperää (< germ. *felhan, SSA 2: 332). Suomessa samaa sanapesyettä edustavat ilmeisesti muutamat ruotsalaislainatkin. Länsimurteiden eteläosassa esiintyy sana *pälsy* (*pälsi*, *pälssi*) 'turkki' < ruotsin *päls* 'turkki, turkit'; sanaa tunnetaan paikoin kaakoismurteistakin merkityksessä 'turkisiivi' (SSA 2: 457). Kangaspäällysteinen (tavallisesti lampaannahkainen) turkispeite on suomeksi *vällyt* (murt. *välly*, *fälly*, *-t*) < ruotsin *fäll* 'nahkaset, vällyt' (NS 6: 640; SKES: 1838; SSA 3: 481).

Jos oletukseni pitää paikkansa, niin samakantainen tuntuisi olevan arkaistisimmissa itämerensuomalaisissa kielissä, vepsässä ja lyydissä, esiintyvä (usein lampaannahkaisen ja karvapuoli sisäänpäin ommellun) turkin nimitys: vepsän *pö_eu* (adess. *pö_eul*), *pöu* (in. *-s*, ill. *-hü*, mon. *-d*, *-ud*, mon. part. *-uid*, *-ijid*), *pövu*, *pevu* (Tunkelo 1946: 498; SVJ: 458); lyydin Koikarin ja Munjärven sekä Halijärven murrealueilla *pövü*, *pöw*, *pöü*; mon. *pöviid*, *pövvüid* (LMS: 349). Keskivepsässä talvella käytetty lampaannahkainen peite oli *pe_eukatuz* (SVJ: 412) tai *katuspö_eu*, esim. Pazar *kedeşpiçi ombuütas katuspö_eu* 'lampaannahkoista ommellaan turkispeite' (SVJ: 188). Ozjora-kylässä vuonna 1963 virolaisten tutkijoiden näkemä 1800-luvun loppupuolella valmistettu vaippa, *katuspöüune*, oli ommeltu kuuden lampaan nahkoista, ilman päällyskangasta. Sitä käytettiin turkispuoli alapäin, siis ihoon päin. Vielä 1900-luvun alussakin tällainen peite on ollut talvella erittäin suosittu (Voolmaa 1967: 221). Alkuperäinen turkin nimitys voisi muodoltaan olla *pellava* tms. ja sanan kehitys vepsässä ja lyydissä suurin piirtein seuraava: > *pellav* > *pelv* > *pe_eu* > *pevu* ~ *pövu* ~ *pö_eu* ~ *pöu* ~ *pöü*, jossa säännönmukainen *-u-* on äännetty *u:n*, *y:n* tai (ilmeisesti bilabiaalisena) *v:n* kaltaisena.

Yllättävältä tuntuu, että lähes samanmuotoinen, mutta äännekehityksen kannalta odotuksenvastainen sana tarkoittaa inkeroisessa Soikkolan murrealueen kylissä kalastajien turkispukua: *pöüvvü* (mon. *pövvüD*) tai *pövvü* »lampaannahoista kotona tehty turkki; siinä ei ollut päällistä, nahat oli vain värjätty, ja se ulottui polviin»; Repola *ilma pövvüä enne ei käüDü merel*; Saarove Talvimerellä oli *hüBakengäD jalaz ja pövvüit pääl* (Nirvi 1971: 459). Mahdollisesti vepsän ja lyydin sana on tullut Soikkolaan Laatokan rannan turkis-kaupan, pyynnin tai uudisasutuksen kautta.

Pellavan nimitys on itäryhmän kielten alueella *s* (*š*, *z*)-loppuinen (suomen itämurteissa tai niiden vaikutusalueella vokaaliloppuisten *pellava*-tyyppisten rinnakkaismuotona), mistä syystä siinä on vepsässä ja lyydissäkin lopputavu säilynyt. Kuten sivun 379 karttas-

ta näkyy, suomessa esiintyy *s*-sanojen levikin lounaisrajalla *inen*-johtimen sisältävien sananmuotojen vyöhyke. Karttaan on merkitty myös pellavan samakantaiset saamenkieliset vastineet: Koltansaamen (vanh.) *pielvas*, Kildinin (vanh.) *pīlvas*, *pīlvas*, *pīlves*, Inarinsaamen (vanh.) *piellivas*, Norjabsaamen *biellēmås ~ bællēmås* (Nielsen 1938: 292; T. I. Itkonen 1958: 368; SKES: 515). Saamen sanoja on pidetty suomalaislainoina (SKES, SSA). Jos *pellava(s)* on itämerensuomessa vanha substraattisana, niin olisi tietysti mahdollista, että tätä perua esiintyisi saamessakin.⁴ Todennäköiseltä kuitenkin tuntuu, että sana silloin olisi jossain alkuperäisemmistä merkityksistään.

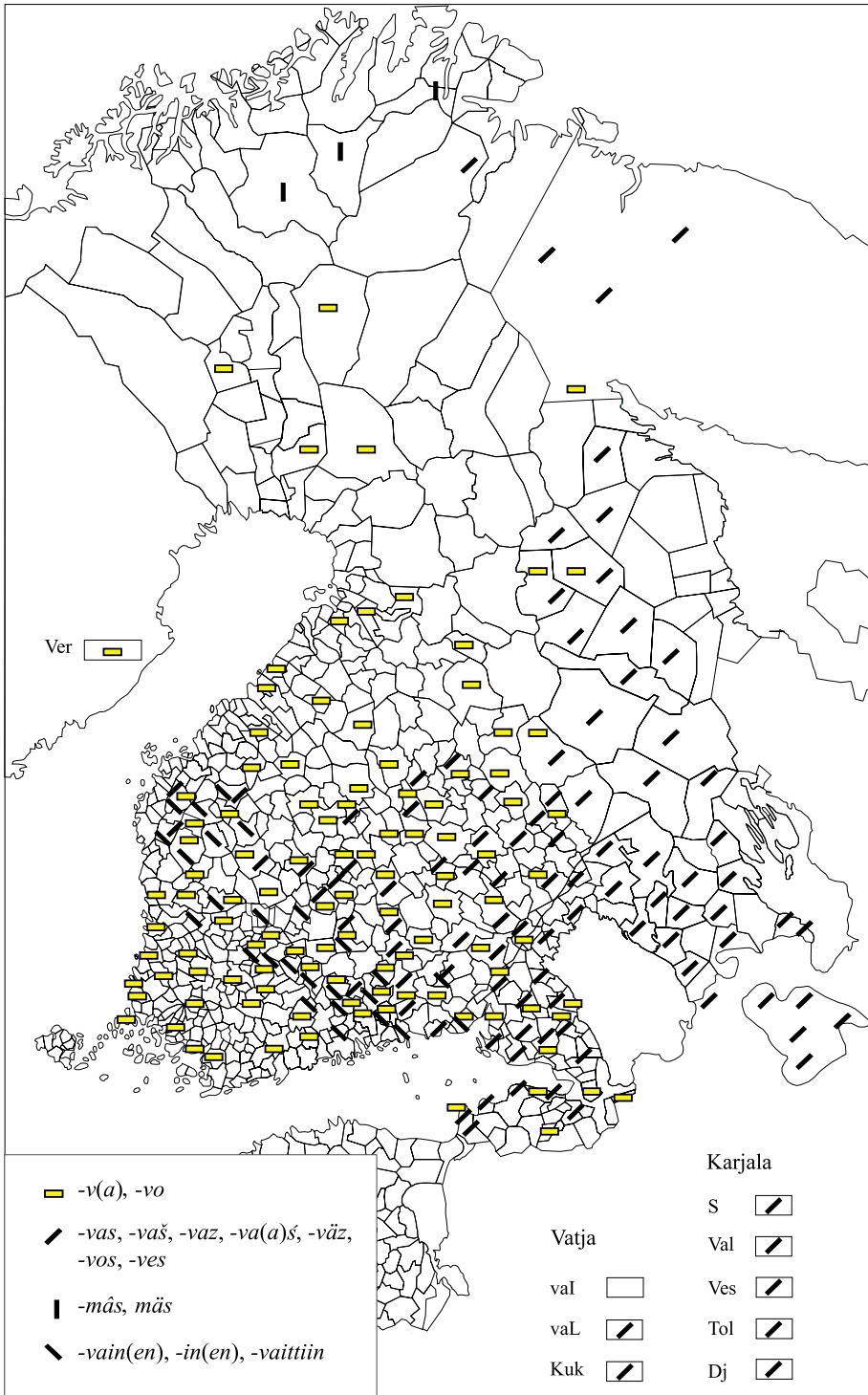
Itämerensuomalaiset pellavan nimitykset voi käsittää denominaalisiksi adjektiiviksi tai substantiiveiksi: **pellV + -va- + -s tai -inen*. Merkitykseltään possessiivisen denominaalisen *-va*-johtimen arvellaan polveutuvan suomalaisugrilaisen kantakielen **-pa*-johtimesta (Hakulinen 1968: 122). Jos oletus pitää paikkansa, johtimen *p*-aineksen pitäisi olla vepsässä säännönmukaisesti säilynyt. Toisaalta tässä sanassa komponentti *-va* voisi olla laina kantaindoeuroopan **eu-* (> IE **wes-*) kannasta, joka esiintyy laajalti indoeurooppalaisten kielten vaatteita ja pukeutumista ilmaisevissa sanoissa, vrt. kreikan ~~@~~~~N~~~~↳~~~~∅~~~~↳~~~~↳~~ latinan *ind-uere*, *ex-uere*, *vestis*, *vestio*; muinaisintian *vastē*, *vásanam*, *vásman*; gootin *wasjan*, *wasti*; muinaisnorjan *vǫðr*; muinais- ja keskiyläsaksan *wār*; liettuan *auti*; latvian *aut jne.* (Walde 1910: 264, 830; Buck 1949: 393–395). Samasta kannasta on tullut muun muassa itämerensuomen pohjoisryhmään *vaate*-sanue (< germ., SSA 3: 387). Tämän version mukaan *pellava* olisi alkuperältään (nahka)pukua, käärinliinaa tms. tarkoittavasta sanaliitosta kehittynyt yhdyssana.

pellava-sanana loppusuffiksi *-s*: *-(h)-* viittaa outoon kantasanaan tai sellaiseen lainasanaan, jossa pääteaine on vieraasta kielestä peräisin; *as*-loppuisissa sellaisia lainasanoja on suhteellisen runsaasti (Hakulinen 1968: 115; Laanest 1975: 141). Suomen *nen*-loppuiset nimitykset on luultavasti muodostettu *hinen*-johtimen avulla, mutta ne voivat olla myös analogian tuloksia partisiippia muistuttavan *va*-aineksen takia; mallina olisi voinut olla adjektiivissa ja sekundaareissa substantiiveissa esiintyvä yhdysperäinen johdin *-vainen* (*-va < * -pa + -inen*). Nimenomaan viimeksi mainittujen johdosten levikki on länsimurteissa yleisempää kuin itämurteissa (ks. Hakulinen 1968: 185). Jos kantasana on tarkoittanut pukua, peitettä jms. tai niiden raaka-ainetta, olisi johdosten merkitys voinut olla 'nahkan tapainen (aine)' tms.⁵

Sanan semanttista kehitystä voisivat tukea kielikontaktit itäsuunnalta. Kasvin kuituista valmistetun kankaan merkitys olisi saattanut tulla *pellava*-sanalle suomalais-permiläisenä aikana, noin 2. vuosituhannella eKr. Vaikka edellä mainitut obinugrilaiset nokkosen ja hampun nimitykset olisivatkin eri alkuperää, ne ovat saattaneet vaikuttaa olemassa olevan, äänneasultaan ja funktioltaan melko läheisen sanan merkitykseen. Jos itämerensuomen *pell*-kanta on kehittynyt kantaindoeuroopan lainasta **pelm-*, niin obinugrilaiset sanat tuntuvat olevan niille aivan sopivia vastineita. Historiallisen ajan 1. vuosituhannen toisella puoliskolla alkoivat kosketukset itämerensuomalaisten ja itäslaavien välillä. Merki-

⁴ Pronssikaudella ovat nykyisen Suomen ja Karjalan pohjoisosassa asuneet saamelaiset, ja siitä etelään sijaitsevilla vyöhykkeellä oli luultavasti saamelaisten ja itämerensuomalaisten heimojen seka-asutusta (Moor 1956: 76–77; Carpelan ja Parpola 2001: 90–92).

⁵ Alkeellisesti valmistetun uuden pellavakankaan onkin sanottu olevan raakanahan tapaista, kovaa ja taipumatonta (Manninen 1929: 57).

pellava-sanan sananlopun variaatio.

tyksenkehityksen kannalta tuntuisi kiinnostavalta tarkastella venäjän *pel*-kannasta syntyneen sanapesyeen semantiikkaa.⁶

Paitsi pellavan merkitystä on suomen ja karjalan murteissa sanalla *pellava* (*pellavas*, *pellavainen*) merkitys '(naudan)eläimen (niska)jänne; sitkeä jänne lihassa', karjalassa myös 'ihmisen raajan jänne': *jalgu-*, *käzi-*, *sormipelvaz* (KKS: 196). Suomessa tämä merkitys on tallennettu pääasiallisesti savolaismurteista ja keskisistä kaakkoismurteista, muutamia tietoja on Pohjois-Pohjanmaalta ja Länsipohjasta (Ylitornio) (ks. karttaa Oja 2002: 83). Nimityksen voisi ajatella syntyneen sitkeän lihaskudoksen ja pellavakuidun samankaltaisista ominaisuuksista. Toisaalta vertailukohteeksi sopisi nahkakain: jänteiden alkuperäinen nimitys tarkoittaisi siis 'nahkamainen, nahkan (hihnan) tapainen aine'.

Tämän artikkelin valmistumisen jälkeen sain ilokseni tietää, että en ole ainoa henkilö, joka on etymologisesti yhdistänyt suomen *pellava*- ja indoeurooppalaiset *fel*-kantaiset sanat. Jorma Koivulehto (1983: 101) on pitänyt itämerensuomalaisista sanaa germaanisena lainana (< germ. **fella* < esigerm. **pelno*). Semanttisena vertailuaineeksena hän on muun muassa esittänyt suomen murre sanat *ihot* 'pellavan aivinat' ja *hiviät* [vrt. *hipiä* 'iho'] 'parhaat pellavakuidut, ihot'. Suomen etymologisen sanakirjan (SSA) *pellava*-artikkelissa Koivulehdon tarjoamaa etymologiaa ei ole mainittu.

Ottaen huomioon itämerensuomalaisen sanueen iän, semantiikan ja äänneasun ja toisaalta historian- ja kielentutkijoiden nykyisen näkemyksen uralilaisten ja indoeurooppalaisten kielten varhaisista kontakteista, näyttää todennäköiseltä, että lainaus ei ehkä ole tapahtunut germaanisen *fell*-muodon välityksellä, vaan aikaisemmin, jo kantaindoeurooppaan **peln-* tai *pell*-sanoista. Käsitäkseni mukaan olennaista tässä on sanan semanttinen puoli eli lainasanan alkuperäinen merkitys itämerensuomessa. *pell*-kantaista sanaa on voitu käyttää tällä alueellakin ensin etymologisessa perusmerkityksessä: 'kattaa' tai 'ruumiin peite; nahka; iho; turkki', myöhemmin merkityksessä 'pellavainen kangas, verho'. Kasvin niminä sana olisi siis sekundaarinen, itämerensuomen pohjoisryhmässä tapahtunut semanttisen kehityksen tulos.

⁶ Venäjäksi verhosta ja vaipasta käytetään sanaa *пеленá*, joka on aikaisemmin tarkoittanut myös liinaa ja käärinliinaa; kapaloidea on *пеленáть* ja kapalovaate *пелёнка*, murt. *пелька* (Dal 1956: 28; RFS: 530–531). Itämerensuomalaisten naapurisuudessa puhuttavissa venäjän murteissa esiintyvät näissä merkityksissä sanat *пеленá*, *пеленáть* (ent. Arkangelin, Aunuksen ja Pihkovan kuvernementit), *пелька* (ent. Arkangelin ja Novgorodin kuvernementit). Arkangelin murrealueella sanotaan *пеленá* myös suruliinoista, valkoisista kangaskappaleista, jotka vainajan muistoksi sidottiin risteihin, esimerkiksi haudalla ja surukulkueessa (SRNG: 326, 333). Varsinaiskarjalassakin käytetään nuorta venäläislainaa *pelena* (Tunkua), *пеленá- ~ pelinávoate* (Vuokkiniemi) ortodoksisina kirkkopyhinä ristin eteen ja ikonien alle levitettävistä liinoista (KKS: 195). Etymologisesti Arkangelin murteen sana *пелёнка* 'silmäluomi' saattaisi kuulua samaan pesyeeseen (SRNG: 328).

Muinaisslaavissa esiintyi sana *пелена* merkityksessä 'verho, kapalovaate' (SS: 444). Slaavilaisissa nykykielissä tavataan paitsi venäjän esimerkiksi bulgarian ja ukrainan *пеленá*, valkovenäjän *пялёнка*, serbokroaatin *пелена* : *пелена* ym. (Černyh 1993: 17). Kantaslaavilaisen sanamuodon **pelena* vartaloksi katsotaan IE **pel-* 'kattaa', ja slaavilaisten kielten *pel*-kantaiset vaateen nimitykset on etymologialtaan yhdistetty latinan *pellis* / kreikan *πέλις* ⇒ pesyeeseen (Preobraženskij 1949: 753–754; Vasmer 1971: 228–229; Černyh 1993: 17). Äänteellisistä syistä on epävarmaa, onko turkkilainen *beläná* samaa alkuperää (Vasmer 1971: 229).

Turkkilaisissa kielissä ovat sekä verbi kapaloidea että (vauvan) kapalovaateen nimitys *bele-* / *bile-* (< **беле-*) -kantaisia, esimerkiksi turkin murt. *bele-*, *bälä-*, *böle-*, *bile-*, *bélemek*; tataarin ja baškiirin *bilä-*, tsuvassin *pijele*. Vanhin tekstiesimerkki näistä esiintymistä on verbi merkityksessä 'sitoa, pauloittaa (lapsi) kätkeyn' (Sevortjan 1978: 111–112; Egorov 1964: 59). Samasta kannasta ovat tulleet myös kätkeyn nimitykset, esimerkiksi muinaistsvuvassin *pelče* (nykykielessä 'kapalovaate'), tataarin, baškiirin *bişik* turkin *beşik*, *bišek* ym. (Sevortjan 1978: 122–123; Egorov 1964: 154). — Unkarin *bölcső* 'kätkyt' on turkkilaiskielistä saatu laina (MNS: 361).

LYHENTEET

Dj = Djorža
 HämK = Kaakkois-Häme
 Kym = Kymenlaakso
 IE = indoeurooppalainen
 Kuk = Kukkosi
 PohE = Etelä-Pohjanmaa
 S = Selissa
 SatE = Etelä-Satakunta
 SavE = Etelä-Savo
 Tol = Tolmačču
 vaI = itävatja
 Val = Valdai
 vaL = länsivatja
 Ver = Vermlanti
 Ves = Vessi

LÄHTEET

- ARISTE, PAUL 1955: Vanimast läänemeresoomlaste põllundusest keeleliste andmete põhjal. – *Ajaloo-Keeleteaduskonna töid*. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised 38 s. 193–203. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- 1971: Die ältesten Substrate in den ostseefinnischen Sprachen. – *Советское финно-угроведение* VII s. 251–258.
- 1981: *Keelekontaktid. Eesti keele kontakte teiste keeltega*. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi Toimetised 14. Tallinn: Valgus.
- BUCK, CARL DARLING 1949: *A dictionary of selected synonyms in the principal Indo-European languages. A contribution to the history of ideas*. Chicago: The University of Chicago Press.
- DAL 1956 = Владимир Даль: *Толковой словарь живого велукоусского языка. ИИИ*. Москва, Государственное издательство иностранных и национальных словарей.
- CARPELAN, CHRISTIAN – PARPOLA, ASKO 2001: Emergence, contacts and dispersal of Proto-Indo-European, Proto-Uralic and Proto-Aryan in archaeological perspective. – Christian Carpelan, Asko Parpola & Petteri Koskikallio (toim.), *Early contacts between Uralic and Indo-European: linguistic and archaeological considerations*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia (MSFOu) 242 s. 55–150. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Černyh 1993 = П. Я. Черных: *Историко-этимологический словарь русского языка 2*. Москва: Русский язык.
- Egorov 1964 = В. Г. Егоров: *Этимологический словарь чувашского языка*. Научно-исследовательский институт при Совете министров

- Чувашской АССР. Чебоксары: Чувашское книжное издательство.
- HAKULINEN, LAURI 1968: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Kolmas, korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava
- ITKONEN, ERKKI 1956: *Etymologisches Wörterbuch der uralischen Sprachen*. – *Ural-Altai-sche Jahrbücher XXVIII* s. 56–80. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- ITKONEN T. I. 1958: *Koltan ja kuolanlapin sanakirja*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XV. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KKS = *Karjalan kielen sanakirja* 4. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVI, 4. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 25. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 1993.
- KOIVULEHTO, JORMA 1983: Kalpa. – Leena Sammallahti (toim.), *Res referunt repertae. Niilo Valonen 1913–1983*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia (MSFOu) 183 s. 93–103. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KURRIK, HELMI 1938: *Eesti rahvarõivad*. Toim. F. Linnus. Tartu: Sihtasutus Eesti Rahva Muuseumi Kirjastus.
- LAANEST, ARVO 1975: *Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse*. Toim. V. Hallap. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Keele ja Kirjanduse Instituut.
- LMS = *Lyydiläismurteiden sanakirja*. Toimittanut ja julkaissut Juho Kujola. Lexica Societatis Fenno-Ugricae IX. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 1944.
- LSS = *Latinalais-suomalainen sanakirja*. Toim. Adolf V. Streng. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1955.
- MANNINEN, ILMARI 1929: *Soomesugu rahvaste etnograafia*. Tartu: Loodus.
- MNS = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. 1. Budapest: Akadémiai Kiadó 1967.
- MOORA, HARRI 1956: Eesti rahva ja naaberrahvaste kujunemisest arheoloogia andmeil. – Harri Moora (toim.), *Eesti rahva etnilisest ajaloost* s. 41–119. Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Ajaloo Instituut. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- NIELSEN, KONRAD 1938: *Lappisk ordbok Grunnet på dialektene i Polmak, Karasjok og Kautokeino* 3. Institutet for sammenlignende kulturforskning. Oslo: H. Aschehough & Co.
- NIRVI, R. E. 1971: *Inkeröismurteiden sanakirja*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVIII. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- NS = *Nykysuomen sanakirja*. Helsinki: WSOY 1951–1961.
- OJA, VIILJA 2002: Words for flax in the Finnic languages. – *Linguistica Uralica XXXVIII* s. 81–92.
- POKORNY, JULIUS 1959: *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. 1. Bern: Francke.
- Преображенский 1959 = А. Г. Преображенский: *Этимологический словарь русского языка* 2. Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей.
- RAVILA, PAAVO 1935: Die stellung des lappischen innerhalb der finnisch-ugrische sprachfamilie. – *Finnisch-Ugrische Forschungen XXIII* s. 20–65.
- RFS = *Русско-финский словарь. Venäläis-suomalainen sanakirja*. М. Э. Куусинен & В. М. Олыккайнен (toim.), Карельский филиал Академии наук СССР. Институт языка, литературы и истории. Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей 1963.

- Sevortjan 1978 = Э. В. Севортян: *Этимологический словарь тюркских языков. Общетюркские и межтюркские основы на букву »Б«*. Академия наук СССР. Институт языкознания. Москва: Наука.
- SKES = *Suomen kielen etymologinen sanakirja* III. Toim. Erkki Itkonen & Aulis J. Joki. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 1955–1981.
- SRNG = *Словарь русских народных говоров 25*. Академия наук СССР. Институт русского языка, словарьный сектор. Ленинград: Наука 1999.
- SS = *Старославянский словарь* (по рукописям X–XI веков). Toim. P. M. Цейтлин, P. Вечерка & Э. Благова. Славянский институт Академии наук Чешской республики. Москва: Русский язык 1999.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä*. Etymologinen sanakirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1995–2000.
- SVJ = М. И. Зайцева – М. И. Муллонен: *Словарь вепского языка*. Академия наук СССР. Карельский филиал. Институт языка, литературы и истории. Ленинград: Наука 1972.
- TUNKELO, E. A. 1946: *Vepsän kielen äännehistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 228. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vasmer 1971 = Макс Фасмер: *Этимологический словарь русского языка 3*. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. Москва: Прогресс.
- VKS = *Vadja keele sõnaraamat 4*. Tallinn: Eesti Keele Instituut 2000.
- VOOLMAA, AINO 1967: *Tähelepanekuid vepslaste rõivastusest ja naiste käsitöödest. – Etnoograafiamuuseumi aastaraamat XXII*, Eesti Riiklik Etnoograafiamuuseum s. 214–239. Tallinn: Valgus.
- WALDE, ALOIS 1910: *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*. Zweite umgearbeitete Auflage. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.

WHY IS FLAX CALLED PELLAVA?

In the Eastern and Northern Finnic languages, the term used to denote the flax plant has the stem *pellava-*: Fin. dial. *pellava*, *PELLA/vas*, *-ves*, *pellova*, *pellovain(en)*, *pellovas*, *PELLAIN(en)*, *PELLAVAITTIIN*, *PELLVA(a)s*; Izh. and Vot. *PELLAVAZ*, *PELLOVAZ*; Kar *PELLAVA(š)*, *PELLVA|š*, *-s*, *-z*; Veps *pöu/vaz*, *püu/vaz* (*püi, az*) gen. *-han*, *pöö|váz* gen. *-hän*. It has been considered a genuine Finnic word in origin, and this has led to the conclusion that the first inhabitants of the eastern and northern Finnic areas must have known a fibrous plant before any contact with either Baltic or Germanic tribes. The Sami words of the same stem (Kolta Sami arch. *pielvas*, Kildin arch. *pilvas*, *pilvas*, *pilves*,

▷

Inari Sami arch. *piellivas*, Norwegian Sami *biellēmâs ~ bællēmâs*) are considered Finnic loans.

According to historians, woven cloth gradually began replacing the deerskin worn by the then inhabitants of the present-day Finnic area around the 3rd millennium B.C. Most likely, the hunting and fishing tribes who had lived in this area since the 7th millennium B.C. spoke a Proto-European dialect. What was their term for such a vital material as the leather or fur of an animal as well as objects (clothing, footwear, tents etc.) made of leather or fur? It seems possible that the terms had their origin in the Proto-Indo-European root **pel-* 'to cover', as in Latin *pellis* (<**pelnis*), Greek ~~ἔϰϰ~~ = ~~ϰϰ~~ pl. acc. ~~ἔϰϰ~~ → ~~ϰϰ~~; Low Middle German *pels* (> Danish, Swedish *pels*) etc. The last mentioned have also been associated with certain Slavic terms with a *pel*-stem that are used for cloth or objects made of cloth (e.g. Russian *пеленá* 'cover', arch. '(piece of) cloth; shroud', *пелёнка*, dial. *пелька* 'baby's nappy ~ diaper').

Thus, the Finnic *pellava* word family could perhaps be based on an Indo-European substratum word of the same root. The concrete word shapes can be explained in various ways: 1) a loanword + derivative suffixes **pellV + -va + -s* (or *-inen*); 2) a borrowed compound **pellV + *eu-* (> IE **wes-*), the second component of which occurs in many Indo-European words for cloth and clothing. The final suffix *-s : -(h)-* (in *pellavas*, *-vos* etc.) is often attached to a borrowed stem or a borrowed final component.

Because of their semantic and phonetic features, it is also possible to associate the Veps *pö, u, pöu, pövu, pevu* and Lude *pövü, pöw, pöü* 'furcoat (usually sheepskin with fur turned inside)' with the assumed substratum word. The word *pöüvvi* (*pövvi*) denoting the same object in the Izhorian Soikkola dialect is evidently a Veps-Lude loanword.

In Finnish and Karelian dialects, *pellava(s)* can also mean 'sinew'. At first sight the term seems to be motivated by a certain similarity between a tough tissue and flax fibre. On the other hand, the original meaning of the term for sinew may well have been 'leather, leather-like'. ■

Kirjoittajan osoite (address):

Eesti Keele Instituut

Roosikrantsi 6

10119 Tallinn, Eesti

Sähköposti: *viljaoja@eki.ee*